

गण्डकी प्रदेशमा घरेलु मदिराको उत्पादनलाई नियमन तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: गण्डकी प्रदेशमा स्थानीय कच्चा पदार्थबाट परम्परागत घरेलु मदिराको व्यवस्थित उत्पादन, व्यवस्थापन, नियमन तथा बजारीकरण मार्फत स्वदेशी उत्पादनलाई अभिवृद्धि गरी मदिरा र मदिराजन्य पदार्थको आयात प्रतिस्थापन गर्दै स्थानीय जनता र समग्र प्रदेशको आर्थिक वृद्धिको लागि स्थानीयरूपमा मदिराको गुणस्तरीय उत्पादन र बिक्री वितरण समेतमा नियमन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

गण्डकी प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम “गण्डकी प्रदेश घरेलु मदिरा ऐन, २०८१” रहेको छ।
(२) यो ऐन प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ।
२. परिभाषा: बिषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-
  - (क) “इजाजतपत्र” भन्नाले दफा ४ बमोजिम घरेलु मदिराको उत्पादन मात्र गर्ने व्यक्तिलाई दिइएको इजाजतपत्र सम्झनुपर्छ।
  - (ख) “उत्पादक” भन्नाले परम्परागत घरेलु मदिरा उत्पादन गर्न इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा यस ऐन बमोजिम दर्ता भएको उद्योगलाई सम्झनुपर्छ र सो शब्दले घरेलु मदिरा उत्पादन गर्न इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिबाट सङ्कलन गरी आफ्नो उद्योगमा आवश्यकता अनुसार थप प्रशोधन गर्दै बोटलिङ तथा प्याकेजिङ गरी आफ्नै ब्राण्डको नाममा बिक्री वितरण गर्ने उद्योग समेतलाई जनाउँछ।
  - (ग) “उत्पादन” भन्नाले घरेलु मदिरा तयार गर्नका लागि आवश्यक पदार्थ कुहाउने, तताउने, पकाउने वा त्यस्तो पदार्थमा बास्ना वा स्वाद आउनेगरी कुनै कुराको समिश्रण गर्ने वा घरेलु मदिरा तयार गर्नको लागि अपनाइने सबै विधि वा कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो मदिराको प्रशोधन समेतलाई जनाउँछ।
  - (घ) “उद्योग” भन्नाले यस ऐन बमोजिम घरेलु मदिरा उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेवलिङ तथा ब्राण्डीङ गर्न दर्ता भएको माइक्रोबुअरी उद्योग सम्झनु पर्छ।

- (ड) “कार्यालय” भन्नाले मन्त्रालय मातहतको उद्योग तथा वाणिज्य प्रशासन सम्बन्धी विषय हेर्ने जिल्लास्थित कार्यालयलाई सम्झनु पर्छ।
- (च) “घरेलु मदिरा” भन्नाले अन्न, फलफूल वा जडीबुटीमा मर्चा मिसाएर निश्चित समयसम्म फर्मेन्टेसन गराई स्थानीय वा नविनतम प्रविधिको प्रयोग गरी तयार पारिएको अल्कोहलजन्य पदार्थ सम्झनु पर्छ र सो शब्दले रक्सी, जाँड, ताडी, वाईन, महुवा, छ्याड समेतलाई जनाउछ।
- (छ) “तोकिएको” वा “तोकिएबमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्डमा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्झनु पर्छ।
- (ज) “प्याकेजिड” भन्नाले घरेलु मदिरालाई बोतल, कन्टेनर, क्यान, कार्टुन, बाकस वा कुनै भाँडोमा राखेर छोप्ने वा बिको बन्द गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ।
- (झ) “प्रदेश सरकार” भन्नाले गण्डकी प्रदेश सरकार सम्झनु पर्छ।
- (ञ) “मन्त्रालय” भन्नाले गण्डकी प्रदेश सरकारको उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।
- (ट) “मर्चा” भन्नाले विभिन्न जडीबुटीको धुलोलाई कोदो वा चामल वा गहुँको पिठोमा मोलेर आवश्यक विधि र प्रक्रिया पुरा गरी बनाएको घरेलु मदिरा उत्पादनमा प्रयोग हुने वस्तु सम्झनु पर्छ।
- (ठ) “लेवलिड” भन्नाले दफा २४ बमोजिम घरेलु मदिराको प्याकेजिडमा उल्लिखित विवरण वा सङ्केतलाई सम्झनु पर्छ।
- (ड) “सङ्कलन” भन्नाले इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिले उत्पादन गरेको घरेलु मदिरा प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ, ब्राण्डिङ तथा लेवलिङ गरी बिक्री वितरण गर्ने प्रयोजनको लागि सङ्कलन तथा भण्डारण गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद-२

घरेलु मदिराको उत्पादन तथा बिक्री वितरणको दर्ता तथा इजाजत सम्बन्धी व्यवस्था

३. इजाजतपत्र लिनु पर्ने वा उद्योग दर्ता गर्नु पर्ने: (१) यस ऐन बमोजिम कुनै पनि व्यक्तिले इजाजतपत्र नलिइ घरेलु मदिराको उत्पादन गर्न वा कुनै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीले उद्योग दर्ता नगराइ घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेवलिङ तथा बिक्री वितरण गर्न पाउने छैन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि धर्म, संस्कृति वा परम्परा, घरायसी प्रयोजन तथा निजी उपयोगको लागि वार्षिक पचास लिटरसम्म घरेलु मदिरा उत्पादन गर्न यस ऐनले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।

४. उद्योग दर्ता वा इजाजतपत्रको लागि निवेदन दिनु पर्ने: (१) घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, प्याकेजिङ, लेबलिङ तथा बिक्री वितरण गर्न चाहने व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीले उद्योग दर्ता वा इजाजतपत्र लिनको लागि देहायका विवरण तथा कागजात संलग्न गरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछः

- (क) सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस,
- (ख) कम्तिमा अठार वर्ष पुरा भएको व्यक्तिको नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
- (ग) घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन वा बिक्री वितरणको लागि प्रयोग गरिने स्थान तथा आवश्यक पर्ने भाँडा तथा मेसिनरी सम्बन्धी विवरण,
- (घ) घरेलु मदिरा उत्पादनको लागि चाहिने अन्न तथा फलफूल जस्ता कच्चा पदार्थको आपूर्ति गर्ने क्षेत्र र तत् सम्बन्धी व्यवस्था,
- (ङ) उद्योग स्थापनाका लागि उद्योग रहने स्थानको साँध संधियारहरूको मञ्जुरीनामा सहितको स्थानीय सर्जमिन मुचुल्का,
- (च) इजाजतपत्रको लागि घरेलु मदिराको उत्पादन सम्बन्धी कार्ययोजना,
- (छ) उद्योगको परियोजना प्रस्ताव र अन्य कागजात।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गरी उपयुक्त देखिएमा कार्यालयले तोकिएबमोजिमको ढाँचामा इजाजतपत्र वा उद्योगको दर्ता प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम इजाजतपत्र दिन वा उद्योग दर्ता गर्न नमिल्ने देखिएमा सोको कारण र आधार खुलाई सात दिनभित्र निर्णय गरी सम्बन्धित निवेदकलाई त्यस्तो निर्णयको लिखित जानकारी दिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम इजाजतपत्र वा दर्ता प्रमाण पत्र दिँदा यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीको अतिरिक्त इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले पालना गर्नु पर्ने शर्त समेत निर्धारण गरी दिनु पर्नेछ।

(५) घरेलु मदिराको इजाजतपत्र तथा उद्योगको दर्ता दस्तुर र अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ।

५. सहकारीले घरेलु मदिरा उत्पादन सम्बन्धी उद्योग दर्ता गर्न सक्ने: (१) प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका उत्पादनमूलक कृषि सहकारीले घरेलु मदिरा उत्पादन सम्बन्धी उद्योग दर्ता गर्न चाहेमा दफा ४ बमोजिम उद्योग दर्ता गर्न सक्नेछन्।

(२) उपनियम (१) बमोजिम उद्योग दर्ता गर्न चाहने सहकारी संस्थाले दफा ४ को उपदफा (१) मा उल्लिखित कागजात सहित देहायबमोजिका कागजात संलग्न गरी कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछः

- (क) सहकारी संस्थाको विनियमको प्रतिलिपि,
- (ख) उद्योग सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा साधारण सभाबाट भएको निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपि,
- (ग) निवेदन दिन प्रतिनिधि नियुक्त गरेको भएमा सो को अख्तियारी पत्र,
- (घ) सहकारी संस्थाको अघिल्लो आर्थिक वर्षसम्मको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन,
- (ङ) शेयर सदस्यहरूको शेयर लगत सहितको विवरण।

६. दर्ता प्रमाणपत्र तथा इजाजतपत्रको अवधि र नवीकरणः (१) दफा ४ वा ५ बमोजिम इजाजतपत्र वा उद्योग दर्ता प्रमाणपत्रको अवधि सोही आर्थिक वर्षको असार मसान्तसम्मको लागि मात्र हुनेछ।

(२) इजाजतपत्र तथा दर्ता प्रमाणपत्र नवीकरणका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले नव्वे दिनभित्र इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले गत आर्थिक वर्षको कर चुक्ता प्रमाणपत्र सहित कार्यालय समक्ष तोकिएबमोजिम निवेदन दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको निवेदनका सम्बन्धमा कार्यालयले आवश्यक जाँचबुझ गरी उद्योग दर्ता वा इजाजत शुल्कको दश प्रतिशत रकम लिइ दर्ता प्रमाणपत्र वा इजाजतपत्र नवीकरण गरिदिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरण नगर्ने उद्योगले देहाय बमोजिमको नवीकरण दस्तुरका अतिरिक्त थप जरिवाना तिरी नवीकरण गर्न सक्नेछः

- (क) एकानव्वेऔं दिन देखि सो आर्थिक वर्षको मसान्तसम्म नवीकरण दस्तुरका अतिरिक्त नवीकरण दस्तुरको शत प्रतिशत थप शुल्क,
- (ख) खण्ड (क) बमोजिमको अवधि समाप्त भएपछि प्रत्येक आर्थिक वर्षको लागि खण्ड (क) बमोजिमको दस्तुरका अतिरिक्त दुइ हजार पाँच सय रुपैयाँ थप जरिवाना।

७. दर्ता प्रमाणपत्र वा इजाजतपत्र खारेज गर्न सकिनेः (१) कुनै कारणले घरेलु मदिरा उत्पादन गर्न वा उद्योग सञ्चालन गर्न नसक्ने भएमा त्यस्तो व्यक्तिले इजाजतपत्र वा उद्योगको दर्ता खारेजीका लागि कार्यालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा कार्यालयले त्यस्तो व्यक्ति वा उद्योगले आफूले बुझाउनु पर्ने कर लगायतको सरकारी दायित्व तथा अन्य दायित्व फरफारक गरेको देखिएमा इजाजतपत्र वा उद्योग दर्ता खारेज गरिदिनु पर्नेछ।

(३) कार्यालयले देहायको अवस्थामा दफा ४ बमोजिम दिएको दर्ता प्रमाणपत्र वा इजाजतपत्र खारेज गर्न सक्नेछः

- (क) दर्ता प्रमाणपत्र वा इजाजतपत्र नवीकरण नगरेमा,
- (ख) दर्ता प्रमाणपत्र वा इजाजतपत्रमा तोकिएका शर्त पालना नगरेमा,
- (ग) उत्पादित घरेलु मदिराको गुणस्तर कायम नगरेमा,
- (घ) अखाद्य र मानव स्वास्थ्यमा गम्भीर असर पुऱ्याउने वस्तुको प्रयोग गरी घरेलु मदिरा उत्पादन गरेमा,
- (ङ) घरेलु मदिरा उत्पादनका लागि इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले त्यस्तो मदिराको उत्पादनको लागि स्थानीयरूपमा उत्पादन नभएको वा पैठारी गरेको कच्चा पदार्थको प्रयोग गरेमा,
- (च) प्रचलित कानून बमोजिम नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारलाई बुझाउनु पर्ने राजश्व नबुझाएमा,
- (छ) अन्य प्रचलित कानून विपरितका कार्य गरेमा।

(४) उपदफा (३) बमोजिम उद्योगको इजाजतपत्र वा दर्ता प्रमाणपत्र खारेज गर्नु अघि उपदफा (३) को खण्ड (घ) मा उल्लिखित अवस्थामा बाहेक उद्योगलाई मनासिव माफिकको कारण पेश गर्न कम्तिमा पन्ध्र दिनको समय दिनु पर्नेछ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम उद्योग खारेज भएमा त्यस्तो उद्योग सञ्चालन गरेको व्यक्तिले दुई वर्षसम्म पुनः सोही प्रकृतिको उद्योग दर्ता गर्न वा इजाजतपत्र लिन पाउने छैन।

८. जानकारी दिनु पर्ने: इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले घरेलु मदिराको उत्पादन शुरु गरेको मितिले तीन दिनभित्र कार्यालयलाई जानकारी दिनु पर्नेछ।

परिच्छेद-३

घरेलु मदिराको उत्पादन, गुणस्तर नियन्त्रण, प्याकेजिङ र लेबलिङ सम्बन्धी व्यवस्था

९. घरेलु मदिराको उत्पादन: (१) यस ऐन बमोजिम इजाजत प्राप्त व्यक्ति वा दर्ता भएको उद्योगले घरेलु मदिरा उत्पादन गर्दा देहाय बमोजिमको अन्न वा फलफूलमा मर्चाको प्रयोग गरी उत्पादन गर्नु पर्नेछः
- (क) कोदो, फापर, उवा, जौ, गहुँ वा मकै मध्ये कुनै एक,
  - (ख) स्याउ, सुन्तला, खुर्पाने, मौवा, अम्वा, लिची, ऐसेलु, चुत्रो, डिम्बर जस्ता फलफूल मध्ये कुनै एक,
  - (ग) जडीबुटी ।
- (२) घरेलु मदिरा उत्पादन गर्दा उपदफा (१) को खण्ड (क) वा (ख) वा (ग) मा उल्लिखित खाद्य पदार्थ मध्ये कुनै एक खाद्य पदार्थको मात्र ब्राण्डिङ हुने गरी उत्पादन गर्नु पर्नेछ।
- तर, घरेलु मदिराको गुणस्तरमा कुनै परिवर्तन नहुने गरी मदिराको स्वादमा मिठास दिन अन्य कुनै खाद्य पदार्थको न्यून परिमाणमा मिश्रण गर्न सकिनेछ।
१०. स्थानीय कच्चा पदार्थ प्रयोग गर्नु पर्ने: (१) इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले घरेलु मदिराको उत्पादन गर्नको लागि स्थानीय रूपमा उत्पादन भएका कच्चा पदार्थ प्रयोग गर्नु पर्नेछ।
- (२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योग आफैले खेती गर्ने गरी प्रचलित कानून बमोजिम कृषि फर्म सञ्चालन गर्न वा गण्डकी प्रदेश भित्रका व्यक्ति वा समुदायसँग सम्झौता गरी मदिरा बनाउनको लागि चाहिने अन्न वा फलफूल उत्पादनको लागि लगानी गर्न वा आपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था गर्न सक्नेछ।
- (३) घरेलु मदिरा उत्पादनको लागि आवश्यक पर्ने अन्न वा फलफूल जस्ता कच्चा पदार्थ उपदफा (२) बमोजिम प्रदेशभित्रबाट उपलब्ध हुन नसक्ने भएमा कार्यालयको स्वीकृति लिई नेपालको अन्य क्षेत्रमा उब्जाईएको अन्न वा फलफूल खरिद गरी प्रयोग गर्न सकिनेछ।
- (४) इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले घरेलु मदिरा उत्पादनको लागि आवश्यक पर्ने अन्न वा फलफूल जस्ता कच्चा पदार्थको आपूर्ति सम्बन्धमा अभिलेख अद्यावधिक राख्नु पर्नेछ।
- (५) प्रदेश सरकारको तोकिएको अधिकारी वा कार्यालयले उपदफा (४) बमोजिमको विवरण कुनै पनि समयमा जाँच गर्न तथा त्यस्तो विवरणको यकिन गर्नको लागि उब्जाईने स्थानको समेत स्थलगत अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न सक्नेछ।
११. उत्पादनमा स्वच्छता र गुणस्तर कायम गर्नु पर्ने: (१) इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा उद्योगले घरेलु मदिराको उत्पादन, बोटलिङ तथा प्याकेजिङ गर्दा उचित स्वच्छता र गुणस्तर कायम गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि कम्तीमा पनि देहाय बमोजिमको व्यवस्था कायम गर्नु पर्नेछः

- (क) वास बनाउनको लागि फरमेन्टेशन गर्दा प्रयोग गरेको कच्चा पदार्थ, पानी, मर्चा जस्ता पदार्थ सफा, स्वच्छ र स्वस्थकर पदार्थको प्रयोग गर्ने,
- (ख) घरेलु मदिरा राख्न तथा उत्पादन गर्न प्रयोग गरिने भाँडा तथा औजारहरू स्वच्छ तथा सफा हुनु पर्ने र काठ, माटो वा तामाको भाँडामात्र प्रयोग गर्नु पर्ने,
- (ग) घरेलु मदिरा राख्ने तथा उत्पादन गर्ने स्थान स्वच्छ तथा सफा हुनु पर्ने,
- (घ) घरेलु मदिराको उत्पादनमा कुनै पनि अखाद्य वस्तु मिसाउन नहुने,
- (ङ) सरुवा वा संक्रमित रोग लागेका व्यक्ति वा कामदारलाई त्यस्तो रोग निको नभएसम्मको लागि घरेलु मदिराको उत्पादन, प्रशोधन तथा प्याकेजिङको काममा नलगाउने र
- (च) तोकिए बमोजिमका अन्य अवस्थाको पालना गर्नु पर्ने।

१२. **सङ्कलन, बोटलिङ तथा प्याकेजिङ:** (१) उद्योगले इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिले उत्पादन गरेको घरेलु मदिराको सङ्कलन गरी वा आफूले उत्पादन गरेको घरेलु मदिरा उपयुक्त तवरले बोटलिङ तथा प्याकेजिङ गरी बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सङ्कलन गरिएको घरेलु मदिराको बोटलिङ तथा प्याकेजिङ गर्दा उद्योगले त्यस्तो मदिराको गुणस्तर, स्वाद र बासनामा एकरूपता ल्याउनको लागि आवश्यकता अनुसार थप शुद्धीकरण वा प्रशोधन गर्न सक्नेछ।

१३. **सम्झौता गर्नु पर्ने:** (१) दफा १२ बमोजिम सङ्कलन, बोटलिङ तथा प्याकेजिङ गरी बिक्री गर्ने उद्योगले इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिसँग घरेलु मदिरा सङ्कलन सम्बन्धमा सम्झौता गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सम्झौतामा अन्य कुराका अतिरिक्त देहायका विषयहरू खुलाउनु पर्नेछः-

- (क) उद्योगले वर्षभरीमा उत्पादकबाट खरिद गर्ने घरेलु मदिराको अनुमानित परिमाण,
- (ख) घरेलु मदिराको सम्बन्धमा उत्पादकले कायम गर्नु पर्ने गुणस्तर,

- (ग) उत्पादकले घरेलु मदिरा उपलब्ध गराउने अनुमानित अवधि,
- (घ) उत्पादकले घरेलु मदिरा उत्पादनको लागि प्रयोग हुने कच्चा पदार्थको आपूर्ति गरिने क्षेत्र वा स्थान र आपूर्तिकर्ता सम्बन्धी विवरण,
- (ङ) घरेलु मदिरा खरिद, सङ्कलन तथा भुक्तानी सम्बन्धी अन्य आवश्यक विषयहरू।

१४. **घरेलु मदिराको गुणस्तर कायम गर्नु पर्ने:** यस ऐन बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा दर्ता भएको उद्योगले दफा ९ बमोजिम उत्पादित घरेलु मदिराको परीक्षण गरी तोकिएबमोजिमको गुणस्तर कायम गर्नु पर्नेछ।

१५. **मात्रा वा गुणस्तर जाँच गर्न सक्ने:** (१) प्रदेश सरकारले तोकेको अधिकारीले जुनसुकै बखत घरेलु मदिरा र त्यसको चुहान (डिस्टिलेसन) मा जाने पदार्थको अल्कोहलको मात्रा वा गुणस्तरको जाँच गर्न सक्नेछ।

(२) उद्योगले आफूले सङ्कलन गर्ने घरेलु मदिरा उत्पादन गर्ने इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिले उत्पादन गरेको घरेलु मदिराको स्वच्छता, गुणस्तर तथा अल्कोहलको मात्रा कुनै पनि बखत जाँच गर्न सक्नेछ।

(३) उत्पादकले घरेलु मदिरामा तोकिएको अल्कोहलको मात्रामा एक प्रतिशतभन्दा बढी फरक वा गुणस्तरमा उल्लेखनीय रूपबाट फरक पार्न पाइने छैन।

१६. **ब्राण्डिङ्ग गर्ने:** (१) उद्योगले घरेलु मदिराको ब्राण्डिङ्गको लागि उचित र उपयुक्त ब्राण्ड कायम गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम ब्राण्ड कायम गर्दा कुनै समूह वा स्थान विशेषको सामूहिक मार्क वा भौगोलिक पहिचान वा परम्परागत सीप वा ज्ञानको विषय भएमा त्यस्तो समूह वा व्यक्तिसँगको परामर्शमा ब्राण्डिङ्ग गर्नु पर्नेछ।

(३) इजाजत प्राप्त व्यक्तिबाट घरेलु मदिराको उत्पादन तथा सङ्कलन गरी ब्राण्डिङ्ग गर्दा उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि त्यस्तो उद्योगले सम्बन्धित व्यक्ति वा समूहको सहमतिमा सामूहिक मार्क वा भौगोलिक पहिचान वा परम्परागत सीप वा ज्ञानको ब्राण्डिङ्ग प्रयोग र त्यसको लाभको बाँडफाँट सम्बन्धमा सम्झौता गर्नु पर्नेछ।

(४) कुनै व्यक्तिको परम्परागत ज्ञानमा रहेको शुत्र वा फर्मूलाको प्रयोग गरी घरेलु मदिराको उत्पादन गर्ने भएमा उत्पादकले त्यस्तो शुत्र वा फर्मूलाको प्रयोग गर्ने र त्यसको लाभको बाँडफाँटको सम्बन्धमा सम्बन्धित व्यक्तिसँग सम्झौता गर्नु पर्नेछ।

१७. उत्पादकको दायित्व: यस ऐन बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा दर्ता भएको उद्योगले घरेलु मदिराको उत्पादन वा प्याकेजिङ गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम पूरा गर्नु पर्ने दायित्वको अतिरिक्त देहायको दायित्व पूरा गर्नु पर्नेछः-

- (क) त्यस्तो मदिरा तोकिएको गुणस्तर भएको सुनिश्चित गर्ने,
- (ख) त्यस्तो मदिराको उत्पादन सङ्कलन, प्रशोधन तथा प्याकेजिङ गर्दा खाद्य स्वच्छता र व्यवस्थापन प्रणालिको अवलम्बन गर्ने,
- (ग) घरेलु मदिराको उत्पादन, प्रशोधन तथा प्याकेजिङ सम्बन्धी विवरण तयार गरी सुरक्षित रूपमा राख्ने,
- (घ) पहिचान पद्धति (ट्रेसिग्याविलिटी) कायम गर्ने ।

१८. प्लाष्टिकको बोटल वा पाउचमा राख्न नहुने: कसैले पनि प्लाष्टिकको बोलत वा पोका (पाउच) मा घरेलु मदिरा राखी मदिराको उत्पादन तथा बिक्री वितरण गर्नु वा गराउनु हुँदैन ।

१९. उद्योगको जिम्मेवारी हुने: (१) यस ऐन बमोजिम घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, बोटलिङ तथा प्याकेजिङ गरेको घरेलु मदिराको गुणस्तर तथा खाद्य स्वच्छता सम्बन्धी दायित्व सम्बन्धित उद्योगको हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि उद्योगले सम्बन्धित इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिको उत्पादन स्थलको निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने, उत्पादनको क्रममा कुनै सुधार गर्नु पर्ने भएमा सुधार गर्न निर्देशन दिने तथा गुणस्तर र खाद्य स्वच्छता सम्बन्धी मापदण्ड पूरा नगरेको घरेलु मदिरा त्यस्तो मापदण्ड पूरा नभएसम्म खरिद गर्न ईन्कार गर्न सक्नेछ ।

२०. अभिलेख राख्नु पर्ने: उत्पादकले घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ तथा बिक्री वितरण सम्बन्धमा देहाय बमोजिमको विवरण तोकिए बमोजिमको ढाँचामा तयार गरी अद्यावधिक रूपमा अभिलेख राख्नु पर्नेछः

- (क) वास बनाउनको लागि फरमेन्टेशन गर्दा प्रयोग गरेको कच्चा पदार्थ, पानीको मात्रा सम्बन्धी विवरण,
- (ख) डिष्टिलेशन (चुहान) को लागि तयार भएको वास डिष्टिलेशन प्लाण्टमा हाल्नु अगावै डिष्टिल गर्ने वासको परिमाण,
- (ग) वासबाट चुहान भएको मदिराको परिमाण र त्यसको शक्ति,

- (घ) मदिरा बनाउन प्रयोग गरेको अन्न वा फलफूलको हिसाब राखी त्यसबाट के कति मदिरा उत्पादन भयो सोको विवरण तथा त्यस्तो अन्न वा फलफूल उत्पादन गरिएको क्षेत्र र उत्पादक वा आपूर्तिकर्ताको विवरण,
- (ङ) उत्पादकले आफूले उत्पादन तथा सङ्कलन र बिक्री वितरण गरेको घरेलु मदिराको उत्पादन तथा सङ्कलन र बिक्रीको दैनिक हिसाब र
- (च) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण ।

२१. **खोज तथा अनुसन्धान गर्न गराउन सक्ने:** (१) प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, उत्पादक वा अन्य कुनै व्यक्तिले घरेलु मदिराको गुणस्तरमा सुधार गर्न, परम्परागत ज्ञानलाई बैज्ञानिक रूपमा जानकारी दिन, घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन तथा उपयोगका सम्बन्धमा सुधार तथा सुझाव दिन, उत्पादन प्रक्रियालाई वैज्ञानिक र आधुनिक बनाउन, घटकको छनौट र प्रयोगमा विविधता र स्तरिय बनाउन, स्वाद तथा वासनाको सम्बन्धमा सुधार गर्न तथा उत्पादनका उपकरण सम्बन्धमा सुधार गर्न समेतको लागि आवश्यक खोज तथा अनुसन्धान गर्न गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, उत्पादक वा अन्य कुनै व्यक्तिले अनुसन्धानशाला वा प्रचलित कानून बमोजिम प्रयोगशालाको स्थापना तथा सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।

२२. **अनुगमन तथा निरीक्षण:** (१) घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ तथा बिक्री वितरण सम्बन्धमा यस ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम पालना गर्नु पर्ने व्यवस्था पालना गरे नगरेको वा खाद्य स्वच्छता र गुणस्तर कायम गरे नगरेको विषयमा मन्त्रालय, निर्देशनालय, कार्यालय, सम्बन्धित स्थानीय तह वा प्रदेश सरकारले तोकिएको अधिकारीले समय समयमा अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षणको क्रममा उत्पादकलाई सुधारको लागि कुनै निर्देशन दिन आवश्यक देखिएमा अवधि तोकिएको सुधार गर्नको लागि निर्देशन समेत दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दिइएको निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित उत्पादकको कर्तव्य हुनेछ ।

२३. **घरेलु मदिराको वर्गीकरण:** यस ऐन बमोजिम दर्ता भएको उद्योगले उत्पादनमा प्रयोग भएको अन्न, फलफूल वा जडीवुटी र अल्कोहलको मात्रा तथा गुणस्तरका आधारमा घरेलु मदिरालाई तोकिएबमोजिम वर्गीकरण गर्न सक्नेछ ।

२४. घरेलु मदिराको प्याकेजिङ तथा लेबलिङ: (१) उद्योगले उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन तथा बोटलिङ गरेको घरेलु मदिरालाई सुरक्षित रूपमा अन्तःशुल्क स्टिकर सहितको सिल प्याकेजिङ गरेर मात्र बिक्री वितरण गर्नुपर्नेछ।

(२) घरेलु मदिराको प्याकेजिङ गर्दा निम्न विषय लेबलमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ:

- (क) घरेलु मदिराको नाम, उत्पादकको नाम र ठेगाना,
- (ख) घरेलु मदिराको सम्मिश्रण भएमा सोको विवरण,
- (ग) घरेलु मदिराको परिमाण (लिटरमा), बिक्री मूल्य, ब्याच नम्बर, बोटलको सिलसिलेवार नम्बर, उत्पादन मिति र त्यस्तो मदिरामा रहेको अल्कोहलको मात्रा,
- (घ) निश्चित अवधिभित्र उपभोग गरिसक्नु पर्ने भएमा त्यस्तो अवधि,
- (ङ) स्वास्थ्यलाई हानि गर्ने सम्बन्धमा चेतावनीमूलक सन्देश, चित्र वा चिन्हको प्रयोग,
- (च) निश्चित अवस्था र तरिकाले सेवन गर्दा स्वाद र गुणमा फरक पर्ने भएमा सो सम्बन्धी विवरण,
- (छ) त्यस्तो मदिराको परम्परागत उपयोगको बारेमा जानकारी दिन चाहेमा त्यस्तो जानकारी सम्बन्धी विवरण।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लेबलमा लगाउने विवरण सर्वसाधारणले बुझ्ने गरी उद्योगले नेपाली वा अंग्रेजी भाषामा लेख्नु पर्नेछ। नेपाली वा अंग्रेजी भाषाका अतिरिक्त अन्य भाषामा पनि त्यस्तो विवरण लेख्न सकिनेछ।

तर नेपाली बजारमा बिक्री वितरण गरिने घरेलु मदिराको हकमा लेबल लगाउँदा नेपाली भाषामा लगाउनु पर्नेछ।

परिच्छेद-४

घरेलु मदिराको बिक्री वितरण र नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्था

२५. घरेलु मदिराको बिक्री वितरण: (१) यस ऐन बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिले उत्पादन गरेको घरेलु मदिरा उद्योगलाई मात्र बिक्री वितरण गर्नु पर्नेछ।

(२) उद्योगले प्रचलित कानून बमोजिम मदिराको बिक्री वितरणको इजाजतप्राप्त फर्म बाहेक अरुलाई त्यस्तो मदिरा खुद्रा वा थोक कुनै पनि प्रकारले बिक्री वितरण गर्न पाउने छैन।

(३) विद्यालय, धार्मिक स्थल, सार्वजनिक स्थलमा घरेलु मदिराको उत्पादन, बिक्री वितरण तथा उपभोग गर्न पाइने छैन।

तर, परम्परागत रूपमा मदिरा चढाँइदै आएका देवी देवताका मठ मन्दिरमा घरेलु मदिराको प्रयोग गर्न यस उपदफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।

(४) कसैले पनि अठार वर्ष उमेर पूरा नभएको व्यक्तिलाई घरेलु मदिराको उत्पादन, बिक्री वितरण वा ओसारपसार तथा उपभोगमा प्रयोग गर्न पाइने छैन।

२६. **घरेलु मदिरा तथा अन्य वस्तुको खानतलासी, कब्जा वा जफत:** (१) कुनै व्यक्ति, उद्योग, फर्म वा संस्थाले यस ऐन विपरित घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ तथा बिक्री वितरण वा निकासी पैठारी गरेमा सो कार्यसँग सम्बन्धित घरेलु मदिरा, कच्चा पदार्थ वा उपकरणको कार्यालय तथा प्रदेश सरकारले तोकेको अधिकारीले खानतलासी, कब्जा वा जफत गर्न सक्नेछ।

(२) कार्यालय तथा प्रदेश सरकारले तोकेको अधिकारीले उपदफा (१) बमोजिम खानतलासी, कब्जा वा जफत गर्दा सम्बन्धित स्थानीय तहको जनप्रतिनिधिको रोहवरमा गर्नु पर्नेछ।

(३) कार्यालय तथा प्रदेश सरकारले तोकेको अधिकारीले उपदफा (१) बमोजिम खानतलासी, कब्जा वा जफत गरेको घरेलु मदिरा, कच्चा पदार्थ तथा उपकरणको प्रतिवेदन सहितको जानकारी मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-५

कसुर र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था

२७. **कसुर:** कसैले देहायको कार्य गरेमा घरेलु मदिराजन्य कसुर गरेको मानिनेछ:

- (क) दर्ता प्रमाणपत्र वा इजाजतपत्र नलिई घरेलु मदिराको व्यवसायिक उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ तथा बिक्री वितरण गरेमा,
- (ख) प्रचलित कानून बमोजिम इजाजतपत्र नलिइ घरेलु मदिराको निकासी पैठारी गरेमा,
- (ग) निर्धारित गुणस्तर कायम नगरी घरेलु मदिराको उत्पादन गरेमा,
- (घ) अखाद्य वस्तुको प्रयोग गरी उत्पादन वा मिसावट गरी बिक्री वितरण गरेमा,
- (ङ) दर्ता तथा इजाजतपत्रमा तोकिएको शर्त पालना नगरी उत्पादन गरेमा,
- (च) प्रचलित कानून बमोजिम तिर्नुपर्ने राजश्व नतिरेमा वा छुली गरेमा।

२८. **सजाय तथा जरिवाना:** (१) दफा २७ बमोजिमको कसुरमा कार्यालय वा प्रदेश सरकारले तोकेको अधिकारीले त्यस्तो व्यवसाय तुरुन्त बन्द गरी सिल लगाइ देहाय बमोजिमको सजाय तथा जरिवाना गर्न सक्नेछ:

- (क) दफा २७ को खण्ड (क) वा (ख) बमोजिमको कसुर गरेमा बिगो जफत गरी बिगो बमोजिम जरिवाना,
- (ख) दफा २७ को खण्ड (ग) वा (ङ) बमोजिमको कसुर गरेमा बिगो जफत गरी दश हजार रुपियाँ देखि पचास हजार रुपियाँसम्म जरिवाना,
- (ग) दफा २७ को खण्ड (घ) बमोजिमको कसुर गरेमा बिगो जफत गरी पचास हजार रुपियाँ देखि एक लाख रुपियाँ सम्म जरिवानासहित प्रचलित संघीय कानून बमोजिमको सजाय,
- (घ) दफा २७ को खण्ड (च) बमोजिमको कसुर गरेमा तिर्नुपर्ने राजश्व बराबरको रकम र पाँच हजार रुपियाँ देखि पचास हजार रुपियाँ थप जरिवाना,

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सजाय तथा जरिवाना उपर चित्त नबुझेमा उत्पादकले अधिकार प्राप्त अदालत समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ।

२९. **दुःख दिने नियतले खानतलासी, कब्जा वा जफतगर्नेलाई सजाय:** यस ऐनको विरुद्ध काम भए गरेको भन्ने मनासिव आधार नभइ अरूलाई दुःख दिने तथा क्षति पुऱ्याउने नियतले कुनै स्थानमा प्रवेश गर्न वा खानतलासी गर्ने गराउने, कब्जा वा जफत गर्न नहुने सामान कब्जा वा जफत गर्ने गराउने वा कसैलाई अनावश्यक क्षति पुऱ्याउन लगाउने व्यक्तिलाई प्रचलित संघीय मदिरा सम्बन्धी कानून बमोजिम सजाय हुनेछ।

परिच्छेद-६

विविध

३०. **वातावरण प्रदुषण गर्न नहुने:** उत्पादकले घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ तथा बिक्री वितरण गर्दा वातावरण प्रदुषण नहुने गरी गर्नु पर्नेछ।
३१. **वार्षिक विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने:** उत्पादकले घरेलु मदिराको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, बोटलिङ, प्याकेजिङ तथा बिक्री वितरण सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमका विवरण कार्यालयलाई प्रत्येक वर्ष उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
३२. **नियम बनाउने अधिकार:** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ।
३३. **कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाउन सक्ने:** यस ऐन र ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीको कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारले आवश्यक कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाइ लागु गर्ने सक्नेछ।

